

Att vara adopterad

En studie om adopterades syn på adoption ur ett utvecklingsperspektiv

Anna Gustafsson
Fredrik Hovöre

Vårterminen 2009

Handledare: Anders Olsson

Abstract

The aim of this study was to examine the experiences of adopted adults concerning their childhood, the search for origin and opinions on adoption and what influence these aspects have had on their lives. The method used was semi-structured interviews and the people interviewed were all adopted adults. To analyse our results we used John Bowlby's "attachment theory". During our interviews another aspect of adoption became clear. Adopted adults gratitude towards their adoptive parents had an impact on all of the respondents' lives. Other results gained from the study were that a secure childhood with supportive and caring adoptive parents will create a well-functioning adult who is likely to think positively about adoption. The opposite is true for adopted adult who have had a hard rearing. They tend to think more negatively about adoption and some have even experienced separation anxiety or depression. All respondents have shown interest in their origin but those who had the most unfulfilling childhood tended to be more interested in actually seeking their roots. It emerged many different opinions on how adoptions should be organized but one thing the respondents had in common was that follow-ups and support from the Swedish authorities should improve.

Keywords: adoption, childhood, gratitude, roots, follow-ups

Innehållsförteckning

FÖRORD	4
PROBLEMFÖRMULERING	5
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
METOD	7
<i>Tillvägagångssätt</i>	7
<i>Urval</i>	9
<i>Validitet och reliabilitet</i>	10
<i>Etiska överväganden</i>	10
TIDIGARE FORSKNING	12
TEORI OCH BEGREPP	17
RESULTAT OCH ANALYS	22
<i>Intervjupersoner</i>	22
<i>Uppväxt</i>	23
<i>Tacksamhet</i>	27
<i>Sökandet efter rötter</i>	29
<i>Önskan om hur adoption ska fungera</i>	32
SLUTDISKUSSION	37
REFERENSLISTA	40
<i>Litteratur</i>	40
<i>Tidskriftsartiklar</i>	41
<i>Internetkällor</i>	41
BILAGA 1 - INFORMATIONSBREV	43
BILAGA 2 - INTERVJUGUIDE	44

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till våra intervjupersoner som med stor öppenhet har delat med sig av sina livshistorier, sina upplevelser och sina åsikter om adoption och på så sätt gjort den här studien möjlig. Ett speciellt tack vill vi också rikta till de intervjupersoner som hjälpt oss att finna fler respondenter som velat delta i vår undersökning. Vi vill också tacka Anders Olsson för den handledning och tid han har gett oss.

Helsingborg, våren 2009

Anna Gustafsson och Fredrik Hovöre

Problemformulering

Alla kan inte få egna barn. Andra väljer att inte skaffa. Oavsett vilket är adoption en möjlighet att bli förälder på annat sätt än det biologiska. Nationalencyklopedins definition av ordet adoption, från latinets ”adoptio” som betyder att utvälja, är ”att uppta en person som sitt eget barn” (Nationalencyklopedin, 2009).

Adoption som företeelse har funnits i alla tider och redan 1750 f. Kr. fanns det omnämnt i Babylonisk lagtext (Irhammar, 1997). 1917 infördes adoption i svensk lagstiftning och gjorde det möjligt för barnlösa att adoptera (Nationalencyklopedin, 2009). Från början var det främst svenska barn till ensamstående och fattiga mödrar som adopterades bort till rika par inom landet. De adopterade barnen var då juridiskt sett inte likställda med biologiska barn men i samband med att adoptionerna ökade började man under 1970-talet diskutera de etiska aspekterna av adoption. År 1970 avskaffades rätten för adoptivföräldrarna att upphäva adoptionen om de upplevde att barnet hade någon defekt. Under samma årtionde började också USA problematisera adoption och i spåren efter medborgarrättsrörelsen började man ifrågasätta fördelarna med vita familjer som adopterade svarta barn och barnens rätt till sina rötter började hävdas. Även i England började forskare ifrågasätta adoption av barn med annat etniskt ursprung än adoptivföräldrarna (Irhammar, 1997).

Idag finns det cirka 138 000 adopterade personer i Sverige, varav mer än hälften är nationellt adopterade. Varje år får drygt 1000 barn en ny familj genom adoption. Sverige är, näst efter USA, det land i världen som tar emot flest adoptivbarn från andra länder. I och med att den socialpolitiska utvecklingen i Sverige har gått framåt och underlättat för ensamstående samt att abortlagstiftningen och preventivmedlen har förbättrats, är det idag inte många svenska barn som adopteras bort. De flesta adopterade kommer numera från utomnordiska länder där det råder oroligheter och fattigdom (SCB, 2009).

”Kommunen har enligt socialtjänstlagen ett särskilt ansvar för att följa upp de adopterade barnen och tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas fram till dess att barnet är myndigt” (MIA, 2009). Kommunen har alltså ansvaret för att se till att de nationellt och internationellt adopterade barnen har det bra. MIA skriver också att ”Det är praxis att socialnämnderna skriver en rapport då barnet varit hos sin adoptivfamilj ett halvår. Om ursprungslandet kräver att fler rapporter ska skrivas av handläggare inom socialtjänsten måste

familjen och socialnämnden ha kommit överens om detta före adoptionen.” (MIA, 2009; Socialstyrelsen, 2008). En uppföljningsrapport skrivs alltså bara på begäran från ursprungslandet, ett halvår efter att barnet adopterats, utav handläggaren som godkänt adoptionen och adoptivföräldrarna. Socialstyrelsen (2008) skriver att det kan vara lämpligt att göra en uppföljning också efter en nationell adoption, men det finns inget stöd i adoptionslagstiftningen.

De adopterades situation har på senare år uppmärksammats eftersom ett intresse har väckts för deras identitetsutveckling samt fysiska och psykiska hälsa (Irhammar, 1997). Då vi i det privata har hört historier om adoption som varierat mellan att handla om lyckade och mindre lyckade adoptioner började vi intressera oss för ämnet. TV4:s *Spårlöst* har också bidragit till vårt intresse då vi blev tagna av de medverkande adopterades historier. Både i det privata och i media har vi hört om svårigheter med att vara adopterad. Detta har bidragit till en förförståelse hos oss om att det är problematiskt att inte vara biologiskt barn till de man ser som sina föräldrar. När vi började undersöka ämnet närmare fann vi mängder av forskning, men väldigt lite av den handlade om de adopterades egen syn. Därför kändes det inte bara aktuellt utan också viktigt att någon lyfter fram denna aspekt. Vi är därför intresserade av att ta reda på hur vuxna adopterade har känt att adoptionen har påverkat deras liv, både i positiv och i negativ mening.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här undersökningen är att lyfta fram vuxna adopterades syn på adoption och hur det har påverkat dem.

Frågeställningar

- Hur beskriver de adopterade sin uppväxt?
- Hur ser vuxna adopterade på sökandet efter sina biologiska rötter?
- Hur ställer sig vuxna adopterade till adoption som företeelse?

Metod

Kvalitativ forskningsmetod strävar efter att karaktärisera. Ordet "kvalitativ" har betydelsen "kvaliteter", vilket innebär egenskaper hos ett fenomen (Repstad, 1993). Metoden används för att tolka och förstå empiri och samtidigt visa att forskaren deltar i undersökningen genom att ge sina tolkningar och analysera resultat (Meeuwisse, Swärd, Eliasson-Lappalainen & Jacobsson, 2008). Kvalitativ metod ser till helheten och lämpar sig därför bäst för den undersökning vi ville genomföra då vi ville undersöka de adopterades egen uppfattning, något som inte låter sig göras genom kvantitativ metod på det sätt som vi var intresserade av. Vi ville att intervjupersonerna skulle ge uttryck för helhetsbilden i hur de uppfattar det faktum att de är adopterade istället för att endast svara på det vi frågar om. Vi var ute efter att fånga upplevelsen och därmed djupet i frågan. Kvalitativ forskning har den nackdelen att den inte kan hantera siffror (Aspers, 2007). Detta har dock inte inneburit något problem för oss då vi var intresserade av att fånga de adopterades egna upplevelser.

Tillvägagångssätt

Man kan genomföra kvalitativt forskningsarbete på olika sätt, till exempel genom observationer och intervjuer (Repstad, 1993). Vi har valt att arbeta med intervjun som redskap för att lyfta fram intervjupersonernas syn på, och upplevelse, av adoption. Att arbeta med intervjuer innebär att man samtidigt kan studera kroppsspråk, tonfall och andra uttryck som man annars går miste om. Kvalitativ intervjumetod har ofta kritiserats för att den inte är objektiv, framför allt för att den bygger på samspelet mellan intervjuaren och intervjupersonen (Kvale, 1997). För vår del har det inneburit att vi har varit tvungna att ha en medvetenhet om att vi påverkar intervjupersonen i lika hög grad som intervjupersonen påverkar oss. Semistrukturerade intervjuer är ett mellanting mellan strukturerade och öppna intervjuer och har för oss varit ett utmärkt verktyg för att styra in våra intervjupersoner på olika teman, men samtidigt ge dem möjligheten att ta upp det som de upplever som viktigast. Jämförbarheten förändras jämfört med strukturerade intervjuer och man kan inte rakt av jämföra svaren på olika frågor, men man kan gå in i en dialog med den intervjuade vilket ger en möjlighet att fördjupa frågor som känns viktiga (May, 2001), vilket är precis hur vi använt oss av den. Aspers (2007) lyfter upp samma aspekter men påpekar också att man trots allt har lagt upp frågorna utifrån sin förförståelse och att det därmed finns begränsade möjligheter för intervjupersonen att lyfta fram sitt perspektiv. I våra intervjuer strävade vi efter att nå en så

jämn maktbalans som möjligt och att inte enbart låta intervjun handla om i förväg utvalda delar av de adopterades upplevelser (Aspers, 2007). Vi ville låta intervjupersonerna själva styra intervjun in på det som de ansåg var viktigast. Vi ställde, som Aspers (2007) också menar att man bör, uppföljningsfrågor och följde samtalstrådar som vi inte alltid visste vart de ledde.

För att få tag på intervjupersoner till vår undersökning kontaktade vi olika adoptionsorganisationer och adoptionsföreningar till vilka vi lämnade ett informationsbrev (se Bilaga 1) där vi berättade om undersökningens syfte och de etiska principer vi arbetar efter. Den adoptionsorganisation som visade sig villig att hjälpa oss mailade ut vårt informationsbrev till medlemmarna som själva fick ta kontakt med oss. De flesta av dem som visade sig villiga att ställa upp kontaktade oss via mail och sedan ringde eller mailade vi dem för att boka tid och plats för intervju. Eftersom intervjupersonerna varit bosatta i hela västra Skåne har vi fått vara flexibla och både caféer, parker, grupprum och vardagsrum har fått tjänstgöra som intervjulokal. Vi har tagit ansvar för fyra intervjuer var med utgångspunkt i samma intervjuguide, men har båda deltagit vid alla intervjutillfällen. Den som inte har intervjuat har suttit som bisittare med ansvar för diktafonen, men även infliktat med spontana frågor. Vi valde att använda diktafon, efter medgivande från samtliga intervjupersoner, för att kunna återge materialet i uppsatsen på ett korrekt sätt, vilket också innebär att vi transkriberat de intervjuer vi ansvarat för. Därefter har vi tillsammans bearbetat och analyserat allt material. Vi har arbetat utifrån två olika sorters tidsplaner, dels en övergripande för hela uppsatsperioden och dels kortare tidsplaner som vi skapat i början av varje vecka. Detta har fungerat mycket bra eftersom vi hela tiden har följt de mål vi har satt upp.

Vi har försökt att vara medvetna om vår förförståelse och i möjligaste mån välja frågor till vår intervjuguide (se Bilaga 2) som inte är ledande samt avslutat intervjuerna med att låta intervjupersonerna tala fritt om ämnet. Under intervjuerna var vi öppna för att använda oss av följdfrågor och följa avstickare då vi ville veta vad intervjupersonerna ansåg var viktigast att lyfta fram, även om det hamnade utanför ramen för våra frågor. Många gånger innebar detta att intervjupersonen svarade på våra frågor utan att vi behövde ställa alla. Samtidigt ville vi ha svar på ett antal frågor som kunde hjälpa oss att se ett samband eller påvisa en skillnad mellan olika intervjupersoners berättelser och valde därför att inte arbeta med helt öppna intervjuer. Somliga intervjupersoner behövde till en början stöd i sitt berättande i form av mer specifikt formulerade frågor, men alla började efterhand berätta allt mer fritt.

Urval

I urvalet av intervjupersoner ville vi inte begränsa oss till enbart internationellt eller nationellt adopterade eftersom vi sökte upplevelsen av att vara adopterad, vilken vi antog inte skilde sig så mycket mellan de båda grupperna att detta kunde motivera en uppdelning. Vi hade heller inte som mål att undersöka huruvida adopterade från olika länder ser olika på adoption. Adoptionsexperter i form av forskare och dylikt skulle i en större studie kunna ge ett utifrånperspektiv men med tanke på denna uppsats i förhållande ringa omfattning skulle det bara stjäla tid och plats från de adopterades egna berättelser.

Av etiska och praktiska skäl valde vi att intervjua vuxna adopterade och inte adopterade som fortfarande är barn. I det informationsbrev vi skickade ut till adoptionsorganisationerna sökte vi adopterade med enda krav att de var över arton år och att det inte rörde sig om en så kallad styvbarnsadoption som vi inte kommer att behandla i uppsatsen. Eftersom antalet intresserade personer inte kunde styras av oss och eftersom det var de adopterade som kontaktade oss, vilket vi fann etiskt lämpligt, föll det sig så att antalet intresserade som hörde av sig exakt stämde överens med det minimiantal intervjupersoner som vi satt upp sedan innan, åtta stycken. Därför kunde vi inte välja intervjupersoner utifrån olika "kategorier" så som kön, ålder och typ av adoption men fördelningen blev ganska jämn, åtminstone sett till vissa av kategorierna. Intervjupersonerna var födda mellan 50- och 80-talet, sju var kvinnor, en var man, två var nationellt adopterade, sex var internationellt adopterade. Fördelningen var inte det vi ansåg som väsentligt, även om det mycket väl kan ha påverkat resultatet. Undersökningen syftar till att djupgående undersöka hur ett litet antal respondenter uppfattar sin situation. Vår avsikt har således inte varit att utifrån undersökningen uttala oss om hela populationen av adopterade.

Inga andra än de adopterade själva kan vara bättre lämpade för att berätta om hur det är att vara adopterad. Det var etiskt sett mest riktigt att låta endast vuxna personer delta i vår undersökning, men det var inte uteslutande det som var skälet till denna avgränsning. Endast vuxna personer kan svara utförligt på frågan hur det faktum att de är adopterade har påverkat dem, helt enkelt på grund av livserfarenhet.

Validitet och reliabilitet

Validitet kan i denna typ av studier egentligen aldrig mätas, och inte heller reliabilitet kan garanteras eftersom undersökningen omöjligt kan visa på hur det *är*, bara på hur det *kan vara*. Vi valde, som tidigare angivet, heller inte intervjupersoner utifrån tanken att ålder, kön och typ av adoption skulle spegla den verkliga fördelningen. Vi är därmed medvetna om att intervjupersonernas svar inte kan vara representativa för alla adopterade, men vi kan se olika tendenser i svaren som ger oss en bild av hur det är att vara adopterad. Om samma individer skulle intervjuas igen och få svara på samma frågor skulle resultatet inte bli exakt detsamma, eftersom samspelet mellan intervjuare och intervjuperson innebär att olika intervjuare får olika svar, precis som Kvale (1997) menar. Samhället liksom människorna i det utvecklas och förändras också ständigt vilket innebär att om vi mött dessa personer i ett annat skede av deras liv skulle vi potentiellt ha fått andra svar.

Eftersom våra intervjupersoner alla är medlemmar i en adoptionsförening finns det en liten risk att de svarat som representanter för denna förening och inte enbart utifrån sig själv. Dock fick vi under intervjuerna intrycket att uppfattningarna kring såväl deras egen adoption som hur det borde fungera skilde sig mycket åt mellan intervjupersonerna och baserades på personliga erfarenheter. Föreningen har dessutom som riktlinje att inte ta ställning för eller emot adoption och båda åsikterna finns representerade.

Etiska överväganden

Vi har valt att undersöka vuxna adopterade då de är en mindre utsatt grupp än adopterade som fortfarande är barn. Vi tror att vuxna adopterade med större sannolikhet har accepterat det faktum att de är adopterade och att de därmed är medvetna om vad de vill berätta för oss, och det finns därmed mindre risk att vi kränker intervjupersonernas integritet genom våra frågor. Eftersom medverkan i intervjuerna var helt och hållet frivillig utgick vi ifrån att de som har valt att ställa upp var beredda att berätta om ämnet och att de utifrån de garantier vi gav var införstådda med vilka konsekvenser deras svar kunde och inte kunde få.

Vi har gjort att vårt yttersta för att behålla ett etiskt förhållningssätt och skydda våra intervjupersoner. De informerades skriftligen redan i det utmailade informationsbrevet om syftet med den undersökning de skulle delta i och att de när som helst kunde avbryta medverkan eller välja att inte besvara en intervjufråga, samt att svaren kommer att behandlas

på ett sådant sätt att deras anonymitet garanteras. De fick också information om att det material vi samlar in endast kommer att bearbetas av oss och inte göras tillgängligt för någon annan. Det bearbetade materialet kommer sedan endast att användas till uppsatsen. När vi sedan träffade personerna för en intervju fick de muntligen ta del av samma information ytterligare en gång.

Tidigare forskning

Forskningsområdet adoption är mycket brett med ett stort antal aspekter som kan belysas. Därför kan vi inte ge en fullständig redogörelse för den befintliga forskningen utan endast presentera det som ligger närmast det vi ämnar undersöka. Detta innebär att vi fokuserar på forskning som rör adopterades syn på sitt ursprung samt forskning som handlar om identitetsutveckling hos adopterade och deras psykiska mående. För den som vill undersöka tidigare forskning närmare finns en i det närmaste komplett redogörelse av den viktigaste adoptionsforskningen gjord 2003 eller tidigare i SOU 2003:49, sid. 14 och framåt. Mycket av den forskning som finns om adoption idag fokuserar på själva adoptionsprocessen eller på adoptivföräldrarna. SCB menar dock att en ny generation forskare fokuserar mer på de adopterades egna berättelser. Detta tillsammans med flera olika registerstudier har visat att psykisk ohälsa och sociala problem är vanligare hos vuxna utlandsadopterade och att självmordsrisken hos dessa är fyra eller fem gånger högre än hos den övriga svenska befolkningen (SCB, 2009).

Enligt SOU-rapporten från 2003 (SOU 2003:49, sid. 280) finns det begränsad forskning på utlandsadopterade i Sverige och den forskning som finns har i huvudsak bedrivits av personer som har någon form av anknytning till adoption. Enligt rapporten är utlandsadoptioner inte ett prioriterat forskningsområde i Sverige eftersom företeelsen är relativt ny (kom igång i slutet på 50-talet). En annan orsak är den attityd som finns hos adoptivföräldrarna, de auktoriserade sammanslutningarna och de berörda myndigheterna där adoptivfamiljen inte ses som annorlunda än familjer med biologiska barn. Strävan efter normalisering har möjligen lett till att forskningen inte har lyft fram de faktiska problem som finns. Det finns heller inte någon som har till uppgift att samordna forskningen på området och föra ut den till yrkesverksamma som arbetar med adoption. Även nationellt adopterade och fosterbarn befinner sig i en situation liknande den som internationellt adopterade befinner sig i och också här saknas sammanhållen forskning (SOU 2003:49, sid. 280).

Martinell Barfoed (2008) menar också att det fattas forskning på adoptionsområdet. Hon pekar på att det finns gott om forskning som tar upp anpassning och utveckling men att det knappast finns någon studie som behandlar vuxna adopterades subjektiva åsikter om adoption, i alla fall inte i annat än frågor som rör biologisk bakgrund. Därför handlar hennes studie om

att försöka täcka det området. Dock togs vuxna adopterades syn upp i en studie av McWhinnie redan 1967 (McWhinnie, 1967).

I Martinell Barfoeds (2008) studie kommer författaren fram till att det i de adopterades berättelser finns historier om separation och dramatiska händelser som följer dem genom livet och påverkar deras känsloliv. Detta låter sig inte enkelt motsägas. De som beskrev sin adoption som okomplicerad hade en berättelse om att ha haft en bra barndom, men det positiva kan inte lika enkelt bevisas som de negativa aspekterna. Martinell Barfoed (2008) menar att trots att alla berättelser är unika och måste respekteras, är de ändå förankrade i tid och rum.

Irhammar (1997) menar att tidigare forskning om adoption kan delas in i två områden, forskning för ”osynlig” och ”synlig” adoption. Osynlig adoption innebär att familjen adopterar ett barn som liknar dem själva och där man endast med hänsyn till utseendet inte kan avgöra om barnet är biologisk son eller dotter till adoptivföräldrarna. Synlig adoption innebär motsatsen, alltså att exempelvis en vit familj adopterar ett svart eller asiatiskt barn. Forskning som har inriktat sig på osynlig adoption har i stor utsträckning handlat om adopterades intresse för sitt biologiska ursprung, adoptivföräldrarnas syn på barnets biologiska familj samt vikten av kunskap om ursprunget när det gäller identitetsutveckling hos de adopterade (ibid.). När det gäller synliga adoptioner har forskningen mest handlat om hur föräldrar som adopterar barn med ett annat etniskt utseende har kunnat vara med och utveckla en välfungerande etnisk identitet hos barnet. I England har forskning pekat på att adoption av barn med ett annat etniskt ursprung än adoptivfamiljen är negativt för adoptivbarnets identitetsutveckling. Irhammars (1997) forskning hävdar att adoptivbarn har svårare att möta rasism eller främlingsfientlighet då de saknar kunskap om hur de ska förhålla sig till det. Andra forskare menar att adoptivbarnen kommer att finna olika strategier för att kunna anpassa sig till miljön och därmed må bra (ibid.).

Både Martinell Barfoed (2008), Halldén (1981) och Irhammar (1997) tar upp sociologen Kirk som den förste adoptionsteoretikern och hans teorier om adoptivföräldrars två grundläggande förhållningssätt; att antingen erkänna barnets ursprung eller att inte göra det. Flera andra forskare har byggt vidare på denna teori som kommit att bli känd inom adoptionsforskning (Martinell Barfoed, 2008).

Halldén (1981) kommer i sin avhandling fram till att barns utveckling är ett resultat av samspel och kan liknas vid en dialog där barnet frågar för att få respons från föräldrarna vilket leder till att barnet visar allt mer av sig själv och föräldrarna förändrar sin bild av barnet, något författaren kallar decentring. I de familjer där barnet uppfattades som annorlunda på ett negativt vis oroade sig föräldrarna för den inverkan det kunde ha på barnet. Halldén (1981) menar att både föräldrarna och barnen måste ta till sig adoptionsförhållandet och se det som en del av sig själv.

I en intervjuundersökning med femtio vuxna adopterade danskar gjord av Schiellerup och Grand (1983) fann man att två tredjedelar av de adopterade hade haft fantasier och tankar om sina biologiska föräldrar under sin uppväxt. Detta var dock inget de talade med sina adoptivföräldrar om eftersom relationen till dessa var genomsyrad av tacksamhet vilket i sin tur försvårade kommunikation på en jämlik nivå. Mer än hälften av intervjupersonerna hade letat efter information om sin biologiska familj (Irhammar, 1997; Martinell Barfoed, 2008).

Irhammar (1997) menar att de flesta adopterade har tankar och funderingar på sitt biologiska ursprung och undrar varför de lämnats bort av sina biologiska föräldrar. Andra viktiga frågor är hur föräldrarna och eventuella syskon ser ut, hur de är som människor, vad som har hänt dem i livet och om de till exempel har familj. Enligt Irhammar (1997) är många intresserade av att träffa sina biologiska föräldrar just för att få svar på dessa frågor, även om de anser sig ha haft det bra i sin adoptivfamilj. Halldén (1981) talar i sin studie om en undersökning där tjugosju barn studerades. Alla dessa barn ställde frågan om varför deras biologiska familj lämnat bort dem och detta är någonting som adoptivföräldrarna måste vara beredda att svara på (Halldén, 1981).

Somliga adopterade har svårt att prata med sina adoptivfamiljer om frågor som rör deras biologiska familj. Det kan vara mycket känsligt att ta upp ämnet eftersom det av adoptivföräldrarna kan uppfattas som ett hot mot deras föräldraskap (Irhammar, 1997).

Martinell Barfoed (2008) menar att frågan om varför adopterade söker sina rötter har fått stort utrymme inom adoptionsforskningen. Som exempel tar hon upp Howe & Feast (2001) som menar att sökandet är att antingen försöka förstå sig själv och sin historia, eller att det handlar om att man som adopterad upplever svårigheter som skapar en önskan om att känna till sitt ursprung.

Irhammar (1997) kommer i sin studie fram till att de flesta adopterade bär med sig sitt biologiska ursprung som en del av sin självbild och att majoriteten intresserar sig för sina rötter. Hon anser sig dock kunna se en skillnad mellan de med hög och låg självkänsla vad det gäller viljan att söka sina rötter. Adoptivfamiljens inställning och attityd påverkar också. De som växt upp med en stor öppenhet kring sin adoption och som hade en hög självkänsla visade sig också vara mer benägna att söka sina rötter. För de som var intresserade av sina rötter men inte hade någon vilja att söka efter dem rådde motsatt förhållande. Att söka sitt ursprung kan vara en del av normal identitetsutveckling eller ett uttryck för att man inte trivs med livet som det är (ibid.).

I nordisk såväl som internationell forskning har det framkommit att adopterade två till tre gånger oftare än ickeadopterade har registrerats för psykiska problem och relationsproblem. Åldern utgör en viktig faktor, ju äldre barnet har varit vid adoptionen desto större risk för psykiska och sociala anpassningsproblem. Andra forskare, både nordiska och internationella där bland andra Vinnerljung (1999) återfinns, har i kliniska studier visat att adopterade är överrepresenterade vad det gäller självmord, missbruk, asocialitet, skolproblem och vistelse på behandlingshem (SOU 2003:49, sid. 14-28). Men adoptionsforskningen har visat varierande resultat när det gäller adopterades psykiska välmående. Andra forskare, t.ex. Bohman (1973), har inte funnit något som tyder på att adoptivbarns anpassning skulle vara sämre än andra barns. Ytterligare andra forskare har gett som förklaring att det är en liten andel adopterade som har svåra problem, medan de flesta ändå klarar sig bra i livet (SOU 2003:49, sid. 14-28). Sammantaget är det dock fler av de presenterade studierna i SOU-rapporten som visar på ökad risk för psykiska och sociala problem.

I en senare studie av Lindblad m.fl., presenterad 2007, har forskarna gjort registerstudier som omfattar alla internationellt adopterade från 70-talet till 90-talet och ställt dessa mot jämförelsegrupper. Psykiatrisk sjukhusvård visade sig i studien vara ca tre gånger vanligare och risken för sociala problem som missbruk och fängelsestraff mer än fördubblad. Självmord visade sig vara tre gånger vanligare om man ser till både internationellt och nationellt adopterade och fyra gånger vanligare om man endast ser till utlandsadopterade (Martinell Barfoed, 2008).

Irhammar (1997) menar att resultaten av olika undersökningar är svåra att jämföra eftersom bredden är så stor och adoptionspraxis och samhällsstrukturer skiljer sig åt länder emellan.

Som Martinell Barfoed (2008) påpekar tycks det, trots stora mängder studier på området adoption, finnas mycket lite forskning om adopterades syn fenomenet. Vi vill därför bidra med vidare forskning på det område som Martinell Barfoed (2008) påbörjade. Vi kommer att sätta vår egen studie i förhållande till denna tidigare forskning för att kunna bidra med andra aspekter på forskningsområdet.

Teori och begrepp

John Bowlby (1907-1990) skapade den utvecklingspsykologiska teorin ”anknytningsteorin” för att undersöka barns utveckling och föräldrarnas roll i denna. Han var läkare, familjeterapeut, barnpsykiater och psykoanalytiker vid Tavistock Clinic i London. Han vidareutvecklade sin teori, bland annat tillsammans med den amerikanska psykologen Mary Ainsworth (1913-1999), under hela sitt liv (Hwang et al., 2005). Anknytningsteorin handlar i första hand om föräldrarnas, och särskilt moderns, starka inflytande på barnets utveckling och den funktion som nära relationer har. Han studerade hur barn som skilts från sina omsorgspersoner och till exempel levde på institutioner utvecklades socialt och mentalt. Därför passar den teori han skapade utifrån detta utmärkt för att studera adopterade. Adopterade har också, ofta i tidig ålder, förlorat sina omsorgspersoner mitt i anknytningsprocessen och ska istället knyta an till adoptivföräldrarna som till att börja med är totala främlingar för barnet (Bowlby, 1988).

Bowlby (1988) ansåg att för att barn ska bli självständiga och lyckliga krävs ett tryggt hem och föräldrarnas omsorg och uppmärksamhet. Barnet och föräldrarna är redan från första stund menade att knyta an till varandra. Bowlby (1988) menar att det inte kan ses som en nedärvd instinkt men inte heller bara kan antas bero på inläring, instinkten finns där men tar sig individuella uttryck. Under den första tiden pågår samspel mellan modern och barnet i faser som barnet tar initiativ till och modern rättar sig efter, till exempel i form av blickar. Så småningom börjar också barnet rätta sig efter modern. Barnet är ”programmerat” att vara socialt samarbetsvilligt, men moderns behandling avgör om det blir ett bra samarbete. Ainsworth & Bowlby (1991) stödjer denna teori genom experiment som visat att barn till lyhörda mödrar gråter mindre och är villigare att anpassa sig efter föräldrarnas önsknings. Om modern däremot ignorerar barnet eller stöter bort det blir barnet olyckligt och ängsligt, hävdar Bowlby (1988). Om fadern knyter an till barnet på samma sätt som modern kan relationen till honom bli mycket lik den barnet har till modern.

Ett av huvuddragen i Bowlbys (1988) teori är att båda föräldrarna ska vara barnets trygga bas som det hela tiden utgår ifrån, ända fram till vuxen ålder. Barnet måste få utforska på egen hand men ha en trygg bas att återvända till för tröst och stöd. Till att börja med är utflykterna korta men med stigande ålder och mognad ökar också tid och avstånd till basen. I vuxen ålder

knyts nya band, ofta till en partner. De känslomässigt mest stabila barnen är de som har och har haft en trygg bas, medan mer instabila barn inte haft den trygghet som basen innebär.

Redan strax efter födseln börjar barnet intressera sig för människor och framför allt deras ögon. Det känner genast igen moderns röst och lukt. Det kommunicerar genom gråt och så småningom leenden för att i andra människor finna bekräftelse för sin existens och för att samspela och knyta an till omgivningen. Därefter kommer ett nytt stadium vid cirka sex veckors ålder där barnet börjar känna igen vissa människor och visar det genom att vara mer aktiv i samspelet med dessa människor. Föräldrarna känner sig utvalda och detta stärker samspelet. Barnet lär sig också att till exempel gråt utlöser en viss reaktion hos föräldrarna vilket gör att de börjar utveckla en bild av verkligheten. När barnet är cirka sju månader kan det förstå att människor existerar även om det inte kan se eller höra dem, vilket gör att barnet kan ha en relation till sina föräldrar även när de för tillfället inte är fysiskt närvarande. Omsorgspersonerna kan inte längre bytas ut och barnet protesterar om de försvinner, vilket enligt Bowlby (1988) är en signal till omsorgspersonerna att komma tillbaka. Barnet lär sig också att förflytta sig genom att krypa och kan därmed utforska sin omgivning. Det är här föräldrarna börjar utgöra den så kallade trygga basen som barnet utgår ifrån och kan återvända till. När barnet är två till tre år gammalt börjar det så smått förstå andra människors känslor och avsikter, vilket Bowlby (1988) kallar målinriktade relationer.

Ainsworth (1991) har myntat begreppen trygg, otrygg/undvikande och otrygg/ambivalent anknytning som Bowlby (1988) använder sig av. Begreppen tillkom efter en studie kallad "strange situation" där barn, mellan 12-18 månader gamla, undersöktes i samspelet med sina föräldrar. Barnen fick tillsammans med modern vistas i ett rum där de aldrig tidigare varit och fick några minuter på sig att undersöka rummet. Sedan kom en främling in och började leka med barnet medan modern lämnade rummet under ca tre minuter. Barnets beteende mot henne när hon återkom studerades. Somliga barn, med trygg anknytning, protesterade lite när modern gick och sökte trygghet när hon återkom. Andra barn, med en otrygg anknytning verkade inte bry sig så mycket om att modern försvann och undvek kontakt med henne när hon återvände. "Strange situation" har sedan använts av många olika forskare inom barnpsykologin (Ainsworth, 1991).

Har barnet en trygg anknytning litar det på att föräldrarna finns där om han eller hon skulle uppleva svåra och skämmande situationer och därför vågar barnet utforska världen. Detta

skapas genom att föräldrarna, främst modern, är tillgänglig, observant på barnets signaler och tröstar när det behövs. Den otrygga/undvikande anknytningen innebär att barnet inte tror sig få någon hjälp eller något stöd av föräldrarna utan förväntar sig att bli bortstött. Många av dessa barn försöker leva ett liv utan kärlek och kan till och med få ett så kallat falskt själv. Denna typ av anknytning är ett resultat av upprepad bortstötning från föräldrarna. Otrygg/ambivalent anknytning innebär att barnet inte vet om det kommer att få något stöd av föräldrarna när det söker tröst. Osäkerheten gör att barnet kan utveckla separationsångest, är rädd för att utforska omgivningen och blir klängigt. Detta beror på att föräldrarna ibland är tillgängliga för barnet, ibland inte, eller att det har varit utsatt för hot om att bli, eller blivit lämnat. Det finns även en fjärde, odefinierad variant av anknytning som är en desorganiserad version av någon av de andra typerna av anknytning där barnen till exempel uppvisar ett förvirrat beteende. Detta kan bero på att barnen blivit försummade eller misshandlade (Bowlby, 1988).

Den typ av anknytning som barnet har under de första två till tre åren blir ofta den som barnet sedan tar med sig ut i vuxenlivet. Anknytningstypen behöver dock inte bli bestående om föräldrarna ändrar sitt sätt att behandla barnet senast under denna period. Om barnet har knutit an till någon under spädbarnsåren kan det senare knyta an till någon annan om det förlorar sin omsorgsperson (Bowlby, 1988). Den typ av anknytning som barnet har till föräldrarna hjälper till att skapa dess självbild och dess bild av samspelet med personer som står det nära, av Bowlby (1988) kallat de inre arbetsmodellerna. Detta är en typ av internaliseringsteori som innebär att barnet skapar mentala bilder av personer i sin omgivning som det sedan bär med sig även när dessa personer inte är närvarande. Omsorgspersonerna blir på så sätt representationer för hur barnet i fortsättningen uppfattar andra människor. Dessa inre arbetsmodeller blir därmed en viktig del av barnets personlighet som påverkar alla relationer barnet kommer att ha, även i vuxenlivet, i både positiv och negativ mening. Om föräldrarna inte varit att lita på kommer barnet därmed få svårt att lita på andra människor också.

Bowlby (1988) menar att separationsångest grundar sig i en nedärvd instinkt att hindra omsorgspersoner från att försvinna, eftersom detta minskar chansen till överlevnad. Sorg är den normala reaktionen på att en separation har inträffat och förluster under barndomen är ofta orsaken till depression och andra känslomässiga störningar. Vid förlust av en eller bägge föräldrarna kan barnet uppvisa protest, förtvivlan eller likgiltighet och behöver få information om vad som hänt, ha någon som visar medkänsla och som kan hjälpa barnet att hantera sorgen.

Om ett barn blir lämnat är det ofta likgiltighet som uppvisas vilket Bowlby (1988) förklarar med att barnet helt enkelt tränger bort smärtan och att det därmed, tillfälligt eller permanent beroende på hur länge det lämnas, inte kan älska eller känna sig älskat. På samma sätt visar Bowlbys (1988) studier av barn på barnhem och sjukhus där personalen ständigt byts ut att barnen efter ett tag slutar fästa sig vid personalen och att de även efter hemkomst är distanserade och reserverade, på grund av att de saknat någon att knyta an till. Barnet, och senare den vuxne, vågar inte fästa sig vid någon av rädsla för att åter bli övergiven och kan därmed inte ha en djup och nära relation.

Bowlby (1988) hävdar att våld i familjen är en förlängning av den reaktion som till exempel en mamma får när hennes barn gör något farligt, hon blir arg vilket förhoppningsvis har en avskräckande effekt på barnet som inte gör om farligheten. Om ett barn blir bortstött blir det snabbt också misstänksamt mot alla närmanden, även om det längtar efter kärlek. Om detta barn sedan växer upp och blir förälder är det inte ovanligt att denna förälder kräver omsorg av sitt barn och blir otålig och arg när barnet kräver uppmärksamhet. De psykiska effekterna av våldet är desamma som vid långvarig bortstötning och likgiltighet eftersom det fysiska våldet oftast bara är en del av familjesituationen. Barnen blir deprimerade, passiva, ängsliga och/eller aggressiva (ibid.).

Socialstyrelsen (2007) menar att det finns forskning som stödjer att barn som adopterats innan sex månaders ålder har större möjligheter till bra anknytning med adoptivföräldrarna eftersom de genomgår anknytningsprocessen till största delen med dem. För barn som är äldre när de adopteras spelar det större roll hur de har blivit behandlade innan adoptionen. Om de har varit hos sin mamma eller hos fosterföräldrar innebär det en separation för barnet som adoptivföräldrarna måste hjälpa barnet att hantera. När barnet fått bearbeta sorgen har det möjlighet att knyta an till sina adoptivföräldrar. Svårast att knyta an har barn som har vistats på institutioner under en längre tid. De visar ofta tecken på svårigheter med psykosocial anpassning (ibid.).

Mary Ainsworth (1991) kategorisering av olika anknytningsmönster kan användas som ett instrument för att förstå hur den uppväxt de adopterade berättar om har påverkat deras liv och deras syn på adoption. De övriga delarna i Bowlbys anknytningsteori lämpar sig också för att studera detta område närmare. I nästa del kommer vi att behandla vårt resultat med hjälp av

utdrag ur de adopterades berättelser som i den avslutande delen kommer att analyseras utifrån anknytningsteorin.

Resultat och analys

I presentationen av resultatet har vi valt att integrera resultatredovisning och analys. Vi anser att vi redan i urvalet av citaten har en påbörjat en analys då vi valde citat utifrån fyra olika teman. Att dela upp resultat och analys skulle vara problematiskt då vi aldrig kan ge en helt objektiv redogörelse för de resultat som framkommit under denna kvalitativa studie. Vi har också valt att ta med ett stort antal citat för att låta intervjupersonernas egna ord tala eftersom det centrala i uppsatsen är deras berättelser. Varje berättelse vi har fått ta del av har varit unik och varje respondent har själv fått välja vilken aspekt av adoption de vill lägga tyngdpunkten på. Av den anledningen har en del intervjupersoner fått större utrymme i somliga avsnitt än andra.

När vi skapade intervjuguiden (se Bilaga 2) som vi använt oss av i alla åtta intervjuerna gjorde vi det utifrån tre större teman som inbegrep olika frågor. Ett av teman var uppväxt där vi sökte en ganska fri berättelse om hur de adopterade har växt upp och hur adoptivfamiljen fungerade då och nu. Det andra temat var sökande efter rötter och här fick intervjupersonerna berätta om de sökt sina rötter och vad som drivit dem att göra eller inte göra det. Det tredje temat behandlade de adopterades åsikter om adoption och hur de önskade att det ska fungera. När vi sedan sammanställde intervjuerna utkristalliserades ytterligare ett tema som handlade om tacksamhet, vilket de flesta av de intervjuade lyfte fram som en viktig aspekt på att vara adopterad. Alla de berättelser som vi har fått ta del av är unika och skiljer sig åt på många punkter, men samtidigt kan en hel del gemensamma nämnare urskiljas. Även om vi valt ut fyra teman som återfinns i alla åtta intervjuerna så har vi på grund av nödvändigheten att begränsa oss varit tvungna att sortera bort många delar som alla visar på olika aspekter av hur det är att vara adopterad.

Intervjupersoner

Intervjuperson 1: Nationellt adopterad kvinna, 50-årsåldern

Intervjuperson 2: Internationellt adopterad kvinna, 30-årsåldern

Intervjuperson 3: Internationellt adopterad kvinna, 40-årsåldern

Intervjuperson 4: Nationellt adopterad man, 40-årsåldern

Intervjuperson 5: Internationellt adopterad kvinna, 30-årsåldern

Intervjuperson 6: Internationellt adopterad kvinna, 40-årsåldern

Intervjuperson 7: Internationellt adopterad kvinna, 30-årsåldern

Intervjuperson 8: Internationellt adopterad kvinna, 30-årsåldern

Uppväxt

Att växa upp som adopterad är att befinna sig i en speciell position i samhället och familjen. Flera av våra intervjupersoner talar om ett utanförskap, om att de har känt sig annorlunda och att de inte har mött förståelse hos omgivningen. Alla våra intervjupersoner var överens om att situationen man befinner sig i som adopterad aldrig kan likställas med att vara biologiskt barn till sina adoptivföräldrar. En del har ändå valt att se sina adoptivföräldrar som sina ”riktiga” föräldrar, trots avsaknaden av blodsband.

Jag kan komma ihåg att jag var nog inte mer än sju, alltså när jag hade förstått det, jag var nog runt sju år, och jag kommer ihåg mamma berättade det för mig och då blev jag lite så, eller rättare sagt jag rev sönder pappret där det stod. Hon visade liksom pappret och jag rev sönder det. Det ville jag liksom inte veta av. Man tyckte liksom att, amen vad då, jag är här och ni är mina föräldrar.

(Intervjuperson 6)

Intervjuperson 6 berättade i intervjun att hon hade en mycket god relation till sina adoptivföräldrar och att hon känt sig trygg i adoptivfamiljen. När hon fick beskedet att hon var adopterad reagerade hon med att inte vilja ta det till sig. Bowlby (1988) hävdar enligt anknytningsteorin att barnet under sina första år skapar så kallade inre arbetsmodeller där omsorgspersonerna blir representationer för hur barnet uppfattar resten av världen senare i livet. Att få veta att ens omsorgspersoner inte är ens biologiska föräldrar, och att man därmed inte har en självklar plats i adoptivfamiljen så som ett biologiskt barn skulle ha, gör att barnets bild av världen förändras då bilden av föräldrarna förändras. Omsorgspersonerna ska utgöra barnets trygga bas och alltid finnas till hands enligt Bowlby (1988), men när barnet får veta att det är adopterat kan basen plötsligt kännas mindre trygg. Tack vare en i grunden trygg anknytning kan barnet dock komma över detta och ha en fortsatt god relation till adoptivföräldrarna. Ett annat exempel på en reaktion återfinns hos intervjuperson 4:

Den här vilshenheten. Vem är jag? Vem tillhör jag? Hur ska jag inställa mig till denna nya familjen? Och plötsligt så var ju alla, farmor och farfar, mormor och morfar var ju inte mina

riktiga de heller. Så alla människor runt omkring mig fick jag ju frågeställningar om.
(Intervjuperson 4)

Den här intervjupersonen beskriver sin uppväxt som otrygg. När han fick veta att han var adopterad kom det som en chock och han var heller inte säker på i vilket sammanhang han hörde hemma och hur han skulle förhålla sig till adoptivfamiljen. Till att börja med blev han en enstöring och så småningom även rebellisk. Bowlby (1988) beskriver otrygg/ambivalent anknytning som något som uppstår när barnet inte vet om det kan förvänta sig tröst och stöd från föräldrarna. Intervjupersonen berättade att hans adoptivföräldrar inte bekräftade hans känslor. Därmed skadades hans tillit till adoptivföräldrarna som inte gav möjlighet till interaktion eller samspel, något som krävs för en trygg anknytning (Bowlby, 1988). Både intervjuperson 4 och flera andra intervjupersoner har berättat att deras adoptivföräldrar inte velat prata med dem om det faktum att de är adopterade, utan istället valt att ”lägga locket på” som bland annat intervjuperson 3 uttryckte det. Martinell Barfoed (2008) beskriver Kirks teori om att adoptivföräldrarna kan ha två olika förhållningssätt; antingen att erkänna barnets ursprung, eller att inte göra det. Halldén (1981) menar att för att få ett lyckat förhållande mellan adoptivbarn och adoptivföräldrar måste båda acceptera att adoptionen är en del av familjen. De intervjupersoner som berättade att adoptivföräldrarna inte talat om deras adoption upplevde det som problematiskt och någonting som skapade skam. Eftersom adoptivföräldrarna i barnens ögon förnekade adoptionen blev det något att skämmas för, något som man inte berättar för omgivningen. Några av intervjupersonerna har hela livet varit medvetna om att de varit adopterade. De kan inte säga när och hur de fick det berättat för sig. Någon har fått det berättat för sig som en saga, för andra har det varit självklart från början eftersom de har varit synligt adopterade och alltid utseendemässigt skilt sig mycket från sina adoptivföräldrar.

De intervjuade adopterades uppväxt har sett mycket olika ut, på samma sätt som barn som växt upp i en biologisk familj har skiftande erfarenheter från barndomen. En del har haft en bra uppväxt och andra en sämre. Somligas uppväxt har kantats av fysiskt och psykisk misshandel liksom missbruk i familjen medan andra har kommit till en kärleksfull och harmonisk familj som stöttat och hjälpt. Bowlby (1988) menar att våld i familjen gör barnen passiva, ängsliga, deprimerade och/eller aggressiva vilket skulle kunna förklara de återkommande depressioner som en del av intervjupersonerna har upplevt. De som beskriver vad Bowlby (1988) skulle kalla för en trygg anknytning beskriver samtidigt sin uppväxt som

lycklig och tvärtom. De som beskriver en otrygg anknytning i någon form där familjen inte pratade om adoptionen eller gav något stöd till barnet beskriver nu i vuxen ålder sin uppväxt som problematisk. I Martinell Barfoeds (2008) avhandling är ett av resultaten att de som beskrev sin barndom som okomplicerad hade en berättelse om en bra barndom. Vi märkte samma tendenser, bland annat var intervjuerna med de adopterade som sa sig att ha haft en bra uppväxt i allmänhet betydligt kortare än de intervjuerna där intervjupersonen beskrev barndomen som svår. De som hade haft en bra uppväxt hade överlag mindre att säga, de konstaterade att de hade haft det bra men problematiserade inte detta.

I SOU-rapporten (SOU 2003:49, sid. 14-28) hävdar man att åldern är en viktig faktor för hur bra en adoption sedan visar sig fungera. Desto äldre barnet är vid adoptionen, desto större risk för psykiska och sociala anpassningsproblem. Vi har endast gjort ett fåtal intervjuer men i dessa kan man ana samma tendenser som presenteras i SOU-rapporten. Ett exempel på detta är intervjuperson 4 som kom till adoptivfamiljen relativt sent:

Sen alltså jag vet ju, alltså jag låg själv tre veckor på BB, nio månader på spädbarnshem och vem fan tog hand om mig där? /.../ Hur mycket fick jag ligga där och skrika? Här är man på ungen direkt, bara minsta ljud så är man framme och oh, ska du ha mat och håller på, ger kärlek hela tiden. Det är det de behöver. Hur var det för mig? Ett jäkla spädbarnshem.

(Intervjuperson 4)

Intervjuperson 8 är ett exempel på motsatsen:

Hade jag inte haft en så bra uppväxt så hade jag kanske också känt att jag saknade någonting från ett annat liv mer, eller om jag hade kommit senare. Jag kom ju hit när jag var sex veckor så jag ha ju inga minnen eller någonting från landet och det tror jag påverkar mycket.

(Intervjuperson 8)

Intervjuperson 4 kom till adoptivfamiljen först när han redan var tio månader gammal medan intervjuperson 8 adopterades redan när hon var sex veckor. Hennes föräldrar hade dessutom dagligen hälsat på henne sedan hon var tre veckor gammal. Intervjuperson 8 var en av dem som var mest positiv till sin adoption och hon upplevde sig ha en bra relation till sina adoptivföräldrar. Intervjuperson 4 var mycket kritisk till sin adoption och till att han fått vistas så länge på ett spädbarnshem där han bara var ett av många spädbarn. Bowlby (1988) som

bland annat gjorde sina undersökningar på spädbarnshem, barnhem och sjukhus, menade att eftersom personalen ständigt byts ut på dessa institutioner får barnen som vistas där problem med anknytning då omsorgspersonerna inte är konstanta. När barnet är tio månader menar Bowlby (1988) att det inte längre nöjer sig med vem som helst utan kräver att samma personer vårdar det och kan uppleva sorg om dessa försvinner. Barnet börjar också krypa och utforska världen och behöver då en trygg bas att utgå ifrån dit det kan återvända för att få tröst. Om barnet inte får tillgång till detta utvecklas en otrygg anknytning. Bowlby (1988) hävdar att om barnet innan två- till treårsåldern börjar behandlas på ett sådant sätt att det ges möjlighet till en trygg anknytning kan barnet ändra anknytning från otrygg till trygg. Detta gäller även de barn som levt sina första månader på institutioner. Intervjuperson 4 skulle därmed ha kunnat utveckla en trygg anknytning om han sedan han kom till adoptivfamiljen fått mycket kärlek och god omsorg.

Enligt Bowlby (1988) kan ett resultat av otrygg/ambivalent anknytning kan bli separationsångest, något som intervjuperson 3 talade om.

I mitt sista förhållande som är ett mycket, mycket bra förhållande, när han åkte bort och jobbade i Danmark i veckorna och jag flippade ut totalt för att, ja, det var när han skulle åka, så i början så tänkte jag att ja men det är ju nu i början och så men det blev värre och värre så att på fredagen när han kom hem så mådde jag redan dåligt för att han skulle åka igen på söndagen. Och då gick jag i terapi varenda vecka och hon, alltså vi kunde spåra det liksom, man hade blivit lämnad en gång. /.../ Nu var jag så liten att man egentligen skulle tro att det inte kunde göra någon skillnad, men det gör det ju tydligen.

(Intervjuperson 3)

Intervjuperson 3 bodde först hos en familj under ett år innan hon adopterades till den familj som hon sedan växte upp i. I citatet spekulerar hon i om hennes separationsångest kan bottna i att hon faktiskt blivit bortlämnad två gånger, först av sin biologiska mamma och sedan av familjen hon bodde hos det första året. Bowlby (1988) menar att barnen vid ett års ålder redan knutit an starkt till sina omsorgspersoner och att en upprivelse från dem innebär en stor sorg för barnet som det måste få hjälp att bearbeta. De som i våra intervjuer har sagt sig ha haft en dålig uppväxt har också berättat om känslomässiga problem i form av till exempel depressioner, separationsångest och missbruk. Separationer under barndomen kan leda till just depressioner och andra känslomässiga problem enligt Bowlby (1988), något som stöds av

SOU-rapporten (SOU 2003:49, sid. 14-28) som menar att det sammantaget är fler studier som visar på ökad risk för psykiska och sociala problem hos adopterade, än som visar på motsatsen.

Tacksamhet

Detta avsnitt inleds med ett citat då det som intervjupersonerna själva beskriver i fråga om tacksamhet säger mer än vad våra ord kan göra eftersom vi aldrig fullt ut kan förstå den tacksamhetsskuld som präglar många adopterade.

Ja, alltså, det är den här eviga tacksamhetsgrejen då, att man ska känna sig tacksam. Det får jag alltid höra och det får ju de flesta adopterade höra, vi ska ju vara oerhört tacksamma att vi har fått möjligheten och chansen. Det är klart att jag är, men jag vill väl också tro att jag har tillfört någonting till världen och inte bara ska behöva sitta och vara tacksam.

(Intervjuperson 7)

Precis som intervjuperson 7 uttrycker har många adopterade en känsla av tacksamhetsskuld gentemot framförallt adoptivföräldrarna, men somliga även till viss del mot samhället. De flesta säger samtidigt att de önskar att tacksamhetsskulden var mindre eftersom de inte upplever den som helt rättvis. Som intervjuperson 7 säger i citatet påpekar en del att de själva också bidragit med något positivt till adoptivfamiljen och sin omgivning. Detta speglar en känsla av att inte vilja vara en börda för någon utan att känna sig speciell och värdefull på grund av vem man är och vad man har åstadkommit. Alla våra intervjupersoner uttryckte på något sätt att de hade upplevt känslan av tacksamhet, även om somliga ”endast” känt av det i form av prestationsångest, en vilja att vara duktig för att göra sina adoptivföräldrar stolta. Detta fick i somliga fall överdrivna proportioner.

Där kommer tacksamhetsskulden igen och liksom skammen att... man inte riktigt ville berätta hur det var för sina adoptivföräldrar. Jag var rädd att de skulle bli besvikna och som barn, i nio tioårsåldern någon gång så vet jag att jag var rädd att de skulle lämna bort mig igen när jag hade gjort något dumt. Jag visste inte om jag satt säkert i detta hemmet eller inte. Fruktansvärd känsla.

(Intervjuperson 4)

Tacksamhetsskulden fick i det här fallet intervjupersonen att bli rädd för att bli bortlämnad ännu en gång. Bowlby (1988) menar att personer som inte har en trygg bas, det vill säga föräldrar som tröstar och stöttar när någonting är jobbigt eller skrämmande, utvecklar en otrygg anknytning. Som tidigare nämnts kan en otrygg/ambivalent anknytning ge separationsångest och den känsla som intervjuperson 4 beskriver i citatet, att inte veta säkert om han är trygg eller inte. Detta kan bero på olika signaler från föräldrarna som ibland finns där, men också sviker.

Alltså för många tycker ju liksom att ja, speciellt de som kommer från utlandet och så, att ja men ni ska väl vara glada, ni har fått det bra och liksom ni ska vara tacksamma och hela det här va. Javisst, men vi lever inte som andra människor, vi överlever.

(Intervjuperson 1)

Intervjuperson 1 har upplevt en djup tacksamhetsskuld och påpekar att adoptionen har gett henne många frågeställningar och tankar som hon annars inte hade behövt ha. Dock menar hon att hon inte ska behöva känna att hon inte är tillräckligt tacksam mot adoptivföräldrar och myndigheter utan att det snarare är adoptivföräldrarna som ska vara tacksamma att de har fått ta hand om ett barn. Dock menar flera av våra intervjupersoner att tacksamheten sitter mycket djupt och att de fortfarande bearbetar skuldkänslan det innebär.

När mamma blev sjuk i cancer så kom tankarna ibland att... när hon dör blir jag fri, så är kontraktet över, då är jag fri, då är jag mig själv, den människa jag är. Jag har inte längre, behöver inte längre ha skuldkänslor eller tacksamhetsskuld för att de har tagit hand om mig.

(Intervjuperson 4)

Intervjupersonens känsla av djup tacksamhet har gjort att han alltid hört av sig till sina adoptivföräldrar, vart han än varit och vad han än har gjort. När först hans adoptivpappa och senare hans adoptivmamma dog kunde han äntligen bli fri från tacksamhetsskulden som präglat honom starkt fram till dess. När båda var borta kunde han plötsligt bara vara sig själv och börja frigöra sig från den skuld som han upplevde hade ålagts honom i samband med adoptionen. Samtidigt innebar det en fruktansvärd sorg och han upplevde det mycket jobbigt att bli ”lämnad” ytterligare en gång. Alla intervjupersoner har naturligtvis inte upplevt tacksamhetsskulden på detta sätt och somliga menar att de inte har märkt av den så mycket. Andra har upplevt den men valt att inte ta den till sig.

Inte så mycket faktiskt, men man kan ändå känna av det (tacksamhetsskuld). Det har man gjort, men det, ja, jag rycker på axlarna, jag har inte bett om att få komma hit så. /.../ Ja, tacksam och tacksam. Jag har inte bett om det.

(Intervjuperson 2)

Många adopterade väljer enligt Schiellerup & Grand (1983) att inte prata med sina adoptivföräldrar om att de vill söka eller har sökt efter sina rötter. Detta, menar forskarna, på grund av att förhållandet till adoptivföräldrarna präglas av tacksamhet vilket försvårar kommunikation på en jämlik nivå. Detsamma gällde våra intervjupersoner som, av varierande orsaker, i de flesta fall inte hade talat om för sin omgivning att de sökt efter sina rötter. Några för att de trodde att adoptivföräldrarna skulle misstycka, andra också för att de ville slippa frågor om hur sökandet framskred och vad de skulle göra med den information de eventuellt fått fram.

Sökandet efter rötter

Sökandet efter rötter har fått stor uppmärksamhet i tidigare forskning enligt Martinell Barfoed (2008). Det har sina skäl då alla adopterade som vi har intervjuat på något sätt har varit tvungna att ta ställning till sina rötter. En del har valt att söka upp dem och få svar på en del frågor om sitt ursprung medan andra har valt bort sökandet av olika skäl, vissa helt enkelt därför att det skulle vara mycket svårt, för att inte säga omöjligt, att finna den biologiska familjen på grund av omständigheterna kring hur de lämnades bort. Ingen av dem har dock undgått att ha frågeställningar om sina rötter och det verkar därmed som att det är någonting som alla adopterade har att ta ställning till. Schiellerup & Grand (1983) som intervjuade femtio vuxna adopterade danskar kom fram till att mer än hälften av dessa hade letat efter information om sin biologiska familj.

Enligt Irhammar (1997) har de flesta adopterade tankar och funderingar om sina rötter och varför de lämnades bort. De är också nyfikna på hur deras biologiska släktingar ser ut, hur de är som människor och vad som har hänt dem i livet. Vi kunde se samma tendenser hos våra intervjupersoner som alla uttryckte en nyfikenhet på sitt ursprung, om de inte redan hade sökt upp sina rötter. Howe & Feast (2001) menar att sökandet antingen handlar om att man på grund av en svår uppväxt vill veta sitt egentliga ursprung eller att man vill förstå sig själv och sin historia.

Men det är en mäktig känsla att få, få sina rötter bekräftade. Att jag är lik någon, att jag har, var jag får mina tankar ifrån, mina små egenheter som jag gör, alltså att de faktiskt kommer någonstans ifrån. Även om jag inte är uppväxt med dessa människor.

(Intervjuperson 3)

Intervjuperson 3 åkte till sitt ursprungsland för att träffa sin biologiska familj. Hon påpekade att en av de positiva aspekterna med att vara adopterad är att hon inte har sina adoptivföräldrars gener och alltså inte måste bli som dem. Hon upplevde genast starka band till sin biologiska familj och fann att hon på många sätt var väldigt lik dem, inte bara till utseendet utan även i sättet. Hon gav exempel på många små egenheter som hon hade gemensamt med en familj hon aldrig tidigare träffat. Här uppstår den eviga frågan om arv och miljö, vilket påverkar vad? Det kan vi naturligtvis inte svara på, men den här intervjupersonen upplevde att det biologiska arvet spelat en stor roll för vem hon är. Kontakten med den biologiska familjen innebar att hon kunde fylla i den del av sin livshistoria som tidigare fattats, fick se vart hon hade fötts, av vem och vilka henne släktingar var. Att träffa sin mor i vuxen ålder kan naturligtvis inte ersätta den anknytning som kunde ha skapats när hon var liten. Däremot kan det, om barnet knutit an till någon under uppväxten, i en vuxen relation mellan två personer uppstå en trygg anknytning (Bowlby, 1988), dock av en annan sort än dem som uppstår mellan en mor och ett spädbarn.

För somliga intervjupersoner är sökandet mycket viktigt och blir i sig ett mål att fortsätta kämpa mot, trots motgångar i adoptivfamiljen.

För vissa är inte sökandet viktigt men för mig har det varit enormt viktigt under alla år, förmodligen, nej, inte bara på grund av min uppväxt. /.../ Men för mig har det liksom varit en drivkraft för att överhuvudtaget kunna överleva. Jag har liksom... någonstans där borta finns mina biologiska föräldrar, någonstans där så ska jag bli räddad och så va.

(Intervjuperson 1)

Intervjuperson 1 beskriver att det varit en dröm för henne att finna sina biologiska föräldrar. Hon beskriver sökandet som något mycket viktigt som har hjälpt henne att överleva. För andra har sökandet efter en biologisk familj spelat mycket mindre roll. Några av de intervjupersoner som är internationellt adopterade berättade att en resa till ursprungslandet där

de kunde uppleva kulturen och människorna gav dem en hel del även om de inte var i kontakt med sin biologiska familj.

Efter gymnasiet så reste jag direkt själv till mitt födelseland och var där i fyra månader, och det var ju för att lära mig språket då som sagt. Och det på något sätt är ju också att leta sina rötter. Även om det inte har med släktskap att göra så är ju språk är en väldigt stor del av ens identitet.

(Intervjuperson 5)

Intervjuperson 5 är en av dem som menar att det skulle vara nästintill omöjligt att söka upp hennes biologiska rötter. Därför valde hon att åka fyra månader till sitt ursprungsland för att lära känna kulturen och språket och därmed kunna svara på frågor om sitt ursprung. Detta var viktigt för henne på grund av en önskan att slippa känna att det fattas någonting och kunna tillgodose människors förväntningar på att hon ska känna till sitt ursprungsland. Intervjuperson 5 beskriver sin uppväxt som trygg och kontakten med adoptivföräldrarna som tät och bra. Hon berättade att hon var nyfiken på sitt ursprung men konstaterade att det skulle vara mycket svårt att hitta någon information om hennes biologiska familj och nöjde sig med att bara känna till ursprungslandet och dess kultur.

Det finns också helt andra anledningar att inte söka efter sina rötter:

Jag har hela tiden gått någonstans och känt att jag orkar inte få ett nej. Fast nu har jag nog kommit fram till den insikten att; men jag vill veta, och sedan är det bra. Alltså på sätt och vis skulle jag vara tacksam om jag inte hittade någonting för att, alltså jag har inga ekonomiska möjligheter att stödja en hel släkt i Indien.

(Intervjuperson 7)

Intervjuperson 7 har ändå valt att försöka finna sin biologiska familj, men säger samtidigt att hon skulle vara tacksam om hon inte hittade något. Det tyder på att sökandet i sig är det som är viktigt för henne. Ytterligare en anledning att inte söka presenteras av intervjuperson 8:

Hur förhåller man sig till sina biologiska föräldrar sen då? Liksom ska man åka och hälsa på dem regelbundet och... Det är inte bara att hitta, det är ett långt liv efter det.

(Intervjuperson 8)

Intervjuperson 8 beskriver sin uppväxt som jättebra. Hon kände sig önskad och beskriver det som att hon räddats från fattigdom till ett bekvämt liv och en bra familj i Sverige. Hos henne fanns en nyfikenhet, men ingen vilja att börja leta efter något som hon ändå inte förväntade sig att finna på grund av omständigheterna kring adoptionen. Många av de adopterade vi har intervjuat framhåller också vikten av att få hjälp med sitt sökande från myndigheterna, antingen i form av något ekonomiskt bidrag eller att det finns ett enda ställe där alla dokument rörande deras adoption finns tillgängliga.

Irhammar (1997) menar att adopterade som fått en bra självkänsla och växt upp i en familj som har pratat öppet om adoptionen är benägna att söka efter sina rötter. Hon menar att de som funderar över sin bakgrund men inte är villiga att söka efter sin biologiska familj ofta har en låg självkänsla. Vi har endast fått ta del av åtta personers historier men så vitt vi kan utläsa är de som har haft en svår uppväxt och där det inte talats om adoptionen i adoptivfamiljen mest benägna att leta efter sina rötter. Många av dem som beskriver sin uppväxt som problematisk har uttryckt att det handlar om en dröm som hjälpt dem att uthärda svårigheter. Genom att veta att de inte egentligen hör hemma hos den familj som behandlat dem illa har de kunnat distansera sig. Det är också dessa personer som sedan lagt ner mycket arbete på att gräva fram information om sin biologiska familj. De som beskriver sin uppväxt som bra har också visat nyfikenhet för sina rötter men har inte uttryckt det som ett stort behov att finna dem, snarare har de beskrivit sig som nöjda med det liv och de relationer de redan har. De som har haft en svår uppväxt och beskriver en vad Bowlby (1988) skulle kalla otrygg anknytning har med andra ord, enligt vår undersökning, ett större behov av att finna sina rötter medan de som har en trygg anknytning inte upplever det som ett behov på samma sätt.

Önskan om hur adoption ska fungera

När det gäller önskan om hur adoption ska fungera finns det minst lika många åsikter som det finns intervjupersoner, och vi vill låta dessa åsikter komma fram i detta avsnitt genom att lyfta fram ett flertal citat. Eftersom vi lät intervjupersonerna tala fritt om hur de vill att adoption ska se ut har vi fått många olika svar. Vi kan naturligtvis inte ta med alla synpunkter men vi har försökt att lyfta fram de aspekter som intervjupersonerna har lagt störst vikt vid. Vad som är förvånansvärt var att alla intervjupersoner självmant tog upp uppföljningen från

socialtjänstens sida som en sak som borde förändras när vi frågade hur de önskade att adoption ska se ut.

Men att det finns uppföljningar hela tiden. Och så. För jag signalerade när jag gick i skolan, på högstadiet, men där var det ingen som tog mig på allvar då. Och kanske om man hade haft de här uppföljningarna från början så hade det kanske tagits på allvar.

(Intervjuperson 3)

Intervjuperson 3 tar upp ett exempel där uppföljning kanske hade gjort en skillnad för henne. Hon upplevde inte sin uppväxt som särskilt bra, var väldigt hårt hållen och kände stor tacksamhetsskuld till sina adoptivföräldrar. Om socialtjänsten hade gjort en uppföljning kanske de hade upptäckt att hon, som hon själv säger, mår psykiskt dåligt. Även de intervjupersoner som säger sig ha haft en bra uppväxt önskar att det skulle bli fler och tätare uppföljningar som sträcker sig upp i tonåren, eller ända tills barnet är vuxet. En intervjuperson föreslår att uppföljningarna ska göras av psykolog och att barnet själv och dess åsikter ska stå i centrum för uppföljningen. Alla intervjupersonerna är överens om att uppföljningarna ska tas på största allvar eftersom det handlar om barnens bästa. Socialtjänsten har ingen skyldighet att skriva mer än en så kallad uppföljningsrapport som görs när barnet varit hos adoptivfamiljen i cirka ett halvår. Om det ska göras fler uppföljningar måste samtycke från adoptivfamiljen ges (MIA, 2009; Socialstyrelsen, 2008). Därmed är barnet från och med ett halvår efter ankomsten helt utlämnat till adoptivfamiljen utan att kunna få stöd av myndigheterna eller möjlighet att uttrycka de synpunkter de har på sin situation. Om det fanns uppföljningar i större utsträckning skulle socialtjänsten upptäcka missförhållanden i barnets adoptivfamilj och därmed hindra en fortsatt negativ utveckling. Om detta görs i tid skulle barnet därmed kunna få chansen till en harmonisk uppväxt som leder till en trygg anknytning. Bowlby (1988) påpekar att även ett barn som börjat skapa en otrygg anknytning kan, om föräldrarna ändrar sitt sätt att bemöta det senast när barnet är ett par, tre år, ändra anknytningen från otrygg till trygg.

En juridisk aspekt som för den adopterade kan ha en betydelse för självkänslan är det som intervjuperson 1 lyfter fram:

Rätten till att häva adoption är jätteviktig från vår sida för vi har inte, de har fått göra ett val men vi har inte fått göra ett val. Och man kan inte, man kan inte jämställa det med att vara biologisk, biologiskt barn.

(Intervjuperson 1)

Rätten att kunna häva sin adoption i vuxen ålder gör att den adopterade kan vara sig själv i första hand och inte någons adoptivbarn. Det handlar alltså om en frigörelse från adoptivföräldrarna. Om det inte finns en trygg anknytning menar Bowlby (1988) att vissa barn väljer att leva livet utan nära relationer. Om man som adopterad har haft en sådan problematisk relation till sina adoptivföräldrar ska möjligheten finnas att upphäva adoptionen och därmed göra sig fri. Intervjuperson 1 menar att rätten till att häva sin adoption borde vara en självklarhet eftersom ett adoptivbarn inte får välja om det ska bli adopterat och inte heller av vem. Det är myndigheternas ansvar att de när de placerar ett barn också ser till att barnet får det bra, som intervjuperson 2 uttrycker det. En annan aspekt som framförs av intervjuperson 1 är följande:

Men jag kan ju säga liksom så att vad jag vet om min biologiska mammas liv, idag, så hade jag vuxit upp hos henne så hade jag nog fått det likadant men jag hade hellre valt det... utan minsta tvekan. Att slippa att ha varit adopterad och haft tillgång till mina biologiska rötter, haft tillgång till en öppenhet, alltså jag hade förmodligen blivit slagen där och hon drack rätt bra hon också va, men jag hade sluppit det här hemlighetsmakeriet att det här talar vi inte om.

(Intervjuperson 1)

De frågeställningar som adoptionen har väckt hos henne och som hon har brottats med hela livet, mycket på grund av adoptivföräldrarnas förtegenhet, har påverkat henne så djupt att hon menar att hon hellre skulle bli slagen av sin egen mor än av en adoptivförälder, eftersom hon i det fallet ändå skulle ha tillgång till sina rötter och därmed slippa många frågeställningar. Hon hade till exempel sluppit frågeställningar om sin bakgrund och hela den process som sökandet innebär. Intervjuperson 1 är kritiskt till adoptioner överhuvudtaget så som de ser ut idag, men har ett förslag på hur de skulle kunna förändras så att barnen slipper sökandet och många frågeställningar.

Jag tycker att det ska vara öppna adoptioner där man är adopterad till adoptivfamiljen och, men att man har tillgång, automatisk tillgång till sina biologiska rötter, till exempel farmor

eller faster, någon kusin, vad sjutton som helst. Om de biologiska släktingarna inte vill, kontakt med barnhem och framför allt att socialen hjälper till.

(Intervjuperson 1)

Här understryker intervjuperson 1 återigen vikten av att adopterade ska ha tillgång till sina rötter. Hon menar att det inte nödvändigtvis måste vara föräldrarna, det viktiga är att barnet kan känna släktskap med någon, eller åtminstone har tillgång till sin historia. Intervjuperson 2 menar också att tillgången till sina rötter borde vara en självklarhet för adopterade, men hon menar istället att de svenska myndigheterna ska hjälpa till genom att kommunicera med myndigheterna i ursprungslandet.

Det är en självklarhet att man ska få söka upp sina rötter. Det ska man inte själv behöva, i mitt fall och i många andras fall, behöva kontakta sitt ursprungsland och där som privatperson försöka att kolla i register och hitta, ja, söka.

(Intervjuperson 2)

Precis som intervjuperson 2 har många av de andra intervjupersonerna också menat att svenska myndigheter måste bli bättre på att hjälpa adopterade att söka sina rötter. De har kommit med förslag på att alla dokument rörande adoptionen ska förvaras på ett ställe som man automatiskt får information om när man fyller arton år, att de kostnader som uppstår i samband med sökandet ska subventioneras eller till och med betalas av kommunen och att det ska finnas fri tillgång till tolk om man vill besöka sitt ursprungsland eller tolka dokument. Det finns en underton i de flesta av intervjuerna som antyder en åsikt om att de adopterade vill ha mer hjälp från myndigheterna överhuvudtaget. Myndigheterna har ordnat adoptionen och borde därför också ha ett ansvar att se till att ge de adopterade en så god chans som möjligt att spåra sina rötter och få en så god uppväxt som möjligt.

Hälften av våra intervju personer har nämnt att de inte är positiva till att homosexuella par ska få adoptera. Vi har inte ställt frågan eller tagit upp ämnet eftersom det egentligen ligger utanför det område vi ämnade undersöka men de har på eget initiativ valt att framföra sin åsikt om det. Ett exempel från intervjuperson 2:

Jag anser inte att samkönade ska få adoptera utlandsadopterade. Vi har så mycket att... vi har så mycket i oss som det är, alltså ska vi få ytterligare att bära? Vi kan inte uthärda hur mycket som helst och då menar jag inte enbart vad folk kan säga ibland, ”Ja, men det är fel på samhället”. Det tror jag inte, så många samkönade finns det inte i världen, utan ja, jag menar att varenda kotte skulle vara homosexuell, utan det handlar om att komma till en harmonisk familj, en man och en kvinna, för att kunna utvecklas.

(Intervjuperson 2)

Intervjuperson 2 motiverar sin åsikt med att adopterade redan har så mycket att bära. Intervjuperson 6 håller med intervjuperson 2 i frågan om att man behöver två förebilder för att kunna utvecklas till en harmonisk individ. Intervjuperson 4 är också emot att homosexuella ska få adoptera, liksom att äldre och ensamstående ska få göra det. Bowlby (1988) säger att barnet behöver båda sina föräldrar som trygg bas för att kunna utveckla en trygg anknytning. Där finns alltså stöd i anknytningsteorin för att ensamstående och äldre inte ska få adoptera. Äldre riskerar att avlida innan barnet nått vuxen ålder och därmed lämna det. När Bowlby (1988) skapade sin teori var frågan om samkönades rätt till adoption inte aktuell, men han påpekar dock att barnet bör ha två förebilder.

Inte helt överraskande har de intervjupersoner som beskriver sin uppväxt som trygg en mycket mer positiv bild av adoption som företeelse än de som har beskriver sin uppväxt som otrygg och problematisk. Det verkar, enligt våra intervjupersoner, hur som helst finnas en hel del saker i adoptionsprocessen och uppföljningen som behöver förbättras.

Slutdiskussion

Syftet med den här uppsatsen har varit att undersöka vuxna adopterades syn på adoption och på hur det är att vara adopterad. Vi ville ta reda på hur adoptionen hade påverkat dem genom att låta dem berätta om sin uppväxt, sökande efter rötter och hur de ser på adoption som företeelse.

Att vara adopterad är att inneha en speciell position i samhället och i adoptivfamiljen, det var alla intervjupersonerna överens om. Det går inte att jämföra med att vara biologiskt barn till sina adoptivföräldrar. Våra intervjupersoner har haft vitt skilda uppväxtförhållanden men precis som Martinell Barfoed (2008) beskriver Kirks teori om att adoptivföräldrarna kan ha två olika förhållningssätt; antingen att erkänna barnets ursprung, eller att inte göra det, kunde vi se dessa två förhållningssätt i de berättelser vi fick ta del av. De intervjupersoner som berättade att adoptivföräldrarna inte hade talat öppet om adoptionen upplevde detta som problematiskt och beskrev en skamkänsla. De som beskrev vad Bowlby (1988) skulle kalla en trygg anknytning upplevde sin uppväxt som harmonisk och lycklig medan de som beskrev vad Bowlby (1988) skulle kalla en otrygg anknytning upplevde den som svår. Några av dessa hade erfarit till exempel missbruk eller fysisk och psykisk misshandel i adoptivfamiljen. De som hade en otrygg anknytning hade i somliga fall haft känslomässiga problem i form av depressioner och separationsångest.

Tacksamhet har på något sätt präglat alla våra intervjupersoners uppväxt, men i varierande grad. Några av våra intervjupersoner har upplevt den i form av prestationsångest, somliga i sådan grad att de som barn var rädda för att bli bortlämnade, att inte duga. Andra upplevde att de inte blev helt fria från tacksamhetsskulden förrän deras adoptivföräldrar var borta. Sedan fanns det de som valt att inte ta tacksamhetsskulden till sig och menar att de inte bett om att få bli adopterade och att de också bidragit med något, både till adoptivfamiljen och till samhället.

Alla våra intervjupersoner har varit tvungna att på något sätt ta ställning till sina rötter och ett intresse för sitt ursprung har funnits hos alla, dock har inte alla valt att söka. Det har funnits olika anledningar till detta, för en del har det helt enkelt varit omständigheterna kring adoptionen som i princip gjort det omöjligt att finna någon information. Andra har valt att inte söka eftersom de upplever att det följer ett stort ansvar gentemot den biologiska familjen med att söka upp dem. Vi har hos våra intervjupersoner sett att de som har haft en bra uppväxt i sin

adoptivfamilj tycks ha ett mindre behov av att söka efter sina rötter än de som har haft det svårt. Intresset har som tidigare fastställts funnits hos båda grupperna, men de som har haft en svår uppväxt har haft drömmen om sin biologiska familj som ett sätt att ta sig igenom svårigheter. Vi har också konstaterat att de som har haft det svårt har haft mer att berätta för oss än de som har haft en bra barndom. Detta bestrider det resultat som Irhammar (1997) kommer fram till i sin avhandling. Hon menar att de som har haft en bra självkänsla och växt upp i en adoptivfamilj som har haft en stor öppenhet kring adoptionen är mer benägna att söka än de som har en lägre självkänsla, som förvisso också var intresserade.

Det har visat sig finnas många åsikter om hur de adopterade vill att adoption ska fungera. Alla är dock överens om en viktig sak – uppföljningen från socialtjänstens sida borde vara bättre. Våra intervjupersoner önskar fler uppföljningar under längre tid, ända fram tills adoptivbarnen nått vuxen ålder för att barnen ska få möjlighet att uttrycka sina synpunkter och få en så bra uppväxt som möjligt. Andra åsikter är att man borde få häva sin adoption, att det ska vara öppna adoptioner där barnet har fri tillgång till sina rötter, att homosexuella inte ska få adoptera och att svenska myndigheter ska hjälpa adopterade mer, bland annat med sökandet efter rötter.

När vi sökte adopterade till vår undersökning gjorde vi ingen skillnad mellan nationellt och internationellt adopterade. Efterhand som vi kommit att förstå mer och mer om de adopterades situation visade sig skillnaden i upplevelse av att vara adopterad vara större mellan grupperna än vad vi antog från början. De som var nationellt adopterade var så kallat osynligt adopterade vilket innebar en speciell problematik. Deras adoptivföräldrar kunde i princip hålla adoptionen hemlig för omvärlden och intervjupersonerna upplevde mycket hemlighetsmakeri kring sin adoption. De som var internationellt adopterade upplevde en annan problematik på grund av att de var så kallat synligt adopterade. De ses av omvärlden som invandare trots att de själva känner sig svenska vilket gör att de får en dubbel identitet, något som några också såg som positivt eftersom de kunde smälta in i olika sammanhang. Vi kunde ha valt att studera antingen nationellt eller internationellt adopterade men för vår undersökning var upplevelsen av att vara adopterad det centrala. Hur den upplevelsen sett ut var ändå unikt för alla intervjupersonerna, oavsett om de hade samma ursprung eller inte. Vi är därmed medvetna om att de historier och åsikter vi har fått ta del av inte kan utgöra en representation för alla adopterades syn på adoption. Det kan däremot visa på hur det kan vara att vara adopterad. Vi är också medvetna om att adoptionen i sig kanske inte är den enda

faktorn till att somliga upplevt sig ha en svår barndom. Det kan självklart också bero på den familj man är uppväxt hos, oavsett om man är adopterad eller biologiskt barn samt på andra, individuella och strukturella, faktorer.

För att fortsätta studien skulle man kunna gå djupare in på psykisk hälsa hos adopterade och eventuellt koppla det till hur socialtjänsten hanterar adoptioner. Man skulle också kunna inrikta sig på intervjuer med utredare inom familjerätten som handlägger adoptionsärenden och ta reda på vad de har för syn på adoption och uppföljning. Man skulle även kunna forska vidare om de adopterades åsikter om samkönades rätt till adoptioner samt positiva och negativa aspekter av detta.

Flera av våra intervjupersoner såg mycket negativt på adoption, dock var de överens om att det egentligen inte finns något reellt alternativ. Vi tror att fler adopterade kommer att ställa sig positiva till adoption om reglerna kring uppföljning och stödet från svenska myndigheter förbättras. Däremot kan man ställa sig frågande till varifrån resurserna till denna utökade uppföljning ska tas ifrån. Eftersom det adopteras cirka 1000 barn till Sverige varje år (SCB, 2009) skulle det bli många uppföljningar. Efter att ha studerat ämnet anser vi att adoption, under förutsättning att de adopterade barnen får en trygg uppväxt, kan vara en bra möjlighet för barn vars föräldrar inte kan ta hand om dem att få ett bättre liv någon annanstans. Vi anser också att när adoptionslagstiftningen ska revideras nästa gång bör det göras en genomgripande undersökning på hur de som är adopterade och har genomgått hela adoptionsprocessen upplever att den borde förändras. Vem kan bättre svara på vilka konsekvenser en adoption får för ett barn än de som själva är adopterade?

Referenslista

Litteratur

Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder* Malmö: Liber AB

Bohman, Michael (1973) *Adoptivbarn och deras familjer - en undersökning av adoptivbarn, deras bakgrund, miljö och anpassning* Stockholm: Almqvist & Wiksell

Bowlby, John (1988) *En trygg bas – kliniska tillämpningar av bindningsteorin* Borås: Natur och Kultur

Halldén, Gunilla (1981) *Adoption i ett konflikt- och utvecklingsperspektiv* Stockholm: Pedagogiska institutionen Stockholms Universitet

Hwang, Philip & Lundberg, Ingvar & Rönnberg, Jerker & Smedler, Ann-Charlotte (2005) *Vår tids psykologi* Finland: Natur och Kultur

Irhammar, Malin (1997), *Att utforska sitt ursprung – Identitetsformade under adolescensen hos utlandsfödda adopterade – Betydelsen av biologiskt och etniskt ursprung* Lund: Studentlitteratur

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun* Lund: Studentlitteratur

Levin, Claes (2008) Att undersöka ”De sociala” - några ingångar. I; Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red.) (2008) *Forskningsmetodik för socialvetare* Stockholm: Natur och kultur

Lindblad, Frank & Hjern, Anders & Vinnerljung, Bo (2007) *Internationellt adopterades livssituation, psykiska hälsa och sociala anpassning I*; Carlberg, M & Nordin Jareno, K (red) (2007) *Internationellt adopterade i Sverige* Stockholm: Socialstyrelsen

Martinell Barfoed, Elizabeth (2008) *Berättelser om adoption* Lund: Socialhögskolan Lunds Universitet

May, Tim (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning* Lund: Studentlitteratur

McWhinnie, Alexina (1967) *Adopted children. How they grow up* London: Roulledge/Kegan Paul

Repstad, Pål (1993) *Närhet och distans* Lund: Studentlitteratur

Schiellerup, Merete & Grand, Steen (1983) *De adopteredes dilemma. Voksne adopteredes oplevelser af egen livssituation* Københavns Universitet

Tidskriftsartiklar

Ainsworth, Mary & Bowlby, John (1991) An ethological approach to personality development. Ur; *American psychologist*, vol. 46, no. 4, sid. 333-341

Howe, David & Feast, Julia (2001) *The Long-Term Outcome of Reunions between Adult Adopted People and Their Birth Mothers I*; *The British Journal of Social Work*, vol. 31, no. 3, sid. 351-368

Vinnerljung, Bo (1999) *Förekomst av adoptivbarn och långtidsvårdade fosterbarn bland placeringar av tonåringar i dygnsvård*. Ur; *Socialvetenskaplig tidskrift* Vol. 6, no. 4, sid. 313-328

Internetkällor

Myndigheten för Internationella Adoptionsfrågor (MIA) *Officiell hemsida*
<<http://www.mia.eu/>> (2009-05-15)

Nationalencyklopedin (2009) *Adoption*
<<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/l%C3%A5ng/adoption>> (2009-03-17)

Socialstyrelsen (2008) *Adoption – handbok för socialtjänsten*

<http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/0392599A-223C-4D61-BC15E53833942045/10982/20081015_rev.pdf> (2009-05-15)

Socialstyrelsen (2009) *Internationellt adopterade i Sverige – en antologi* Socialstyrelsens

hemsida <http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/E969AEE8-0A3E-4FBFAEF2A047B4E3CC52/0/20071231_rev.pdf> (2009-05-07)

SOU 2003:49, *Adoption till vilket pris?* (elektronisk) Regeringens hemsida

<<http://www.regeringen.se/sb/d/188/a/2681>> (2009-03-16)

Statistiska Centralbyrån (2009) *Det typiska adoptivbarnet – en svenskfödd 40-talist*

<http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0801_2007K02_TI_05_A05ST0702.pdf>
(2009-03-17)

Statistiska Centralbyrån (2009) *Sverige unikt som adoptionsland*

<http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0801_2007K02_TI_02_A05ST0702.pdf>
(2009-03-17)

Bilaga 1 - Informationsbrev

Intervjupersoner sökes till uppsats om adoption

Vi är två studerande, Anna Gustafsson och Fredrik Hovöre, på Socialhögskolan, Campus Helsingborg. Vi skriver en C-uppsats med syfte att undersöka vuxna adopterades syn på adoption och hur det är att vara adopterad. Vi söker intervjupersoner i form av vuxna adopterade ifrån 18 år och uppåt. Det spelar ingen roll om du är internationellt eller nationellt adopterad, dock söker vi inte styvbarnsadopterade.

Som deltagare i vår undersökning kommer din anonymitet att garanteras. Du kan också när som helst välja att avbryta ditt deltagande som helt och hållet bygger på frivillighet. Det material vi får in kommer endast att användas till syftet med uppsatsen.

Tack på förhand!

Anna Gustafsson & Fredrik Hovöre

Du kan nå oss via mail eller telefon

Anna Gustafsson:
(Kontaktuppgifter borttagna)

Fredrik Hovöre:
(Kontaktuppgifter borttagna)

Bilaga 2 - Intervjuguide

Frågorna i fetstil är huvudfrågor. Resten är underfrågor som kan vara en hjälp för oss och intervjupersonen att gå djupare in på frågorna. Vi kommer att inleda varje intervju med att presentera undersökningen, etiska principer, diktafon, ungefärlig tidsåtgång etc.

1. **Be intervjupersonen berätta snabba bakgrundsfakta om sig själv.** Ålder, kön, typ av adoption etc.
2. **Hur såg din uppväxt ut?** Familjekonstellation, boende, fritid, skola etc.
3. **Hur upplevde du att få veta att du var adopterad?** När? Hur? Vem berättade?
4. **Hur ser relationen till din familj ut?** Föräldrar, syskon?
5. **Kan du berätta om hur det faktum att du är adopterad har påverkat ditt förhållande till personer utanför familjen?** T.ex. vänskaps- och parförhållanden, i skolan och på arbetsplatser.
6. **Vad tycker du är positivt med att vara adopterad?** Exempel?
7. **Vad tycker du är negativt med att vara adopterad?** T.ex. svårigheter. Exempel?
8. **Har du sökt dina rötter?** Hur kommer det sig att du valde så? I så fall; hur gick du till väga? Upplevelse? Vad ansåg omgivningen?
9. **Vad anser du om adoption som företeelse?** Positiva och negativa tankar? Hur ser du på adoption i framtiden, kommer det förändras?
10. **Finns det något som du vill säga om adoption eller om att vara adopterad som vi inte har frågat om och som du känner är viktigt att lyfta fram?**